Posudek oponenta na bakalářskou práci T. Štochlové
Jazykový posun u českého společenství v Srbsku

Bakalářská práce T. Štochlové zkoumá jazykový posun u 28 informátorů z jedné rozvětvené rodiny v srbských lokalitách Bela Crkva, Češko Selo a Vršac. Zvolený vzorek, zahrnující tři generace, je vhodný pro sociolingvistickou sondu do předávání a mizení češtiny v zahraniční komunitě. Za významný klad práce považuji nejen sběr materiálu (několik hodin) v krajanské komunitě, ale také skutečnost, že autorka se na něj připravila mj. absolvováním kurzu srbštiny, konzultovala přepis srbských replik a slov s rodilou mluvčí a pro výzkumný pobyt využila účelového stipendia. Zároveň si je vědoma omezení svého výzkumu, i když jeden z cílů, zformulovaný v závěru, že práce chce „hrubě analyzovat nasbíraná data" (s. 73) je možná příliš málo ambiciózní. Na druhé straně souhlasím, že podrobněji prozkoumat jazykové chování a preference 28 informátorů v rozmezí jedné bakalářské práce lze stěží.

Práce je na vcelku dobré formální úrovni. Drobné chyby v zásadě neruší při četbě práce, ale neobjevují se zcela zřídka. Vyskytují se v anglickém abstraktu (*communication happen* > *happens*), v podobě překlepů apod. (*Na světe* s. 9, *Macnarama // Macnamara* s. 10, *hovoří jim* > *jím* s. 17, *Ferdinande* s. 19, *tamní ekonomie* > *ekonomika*, *stádiích* > *stadiích* dvakrát na s. 23, *užívaném* > *užívaným* s. 23; *jejich socioekomické* > *své socioekonomické* s. 31, *Nahuatl* > *nahuatl* s. 32, *předměstí* > *předměstích* s. 32, *radiového vysílání* > *rádiového* s. 33, *pro zdraví rozvoj* s. 34, *až už povede* > *ať už povede* s. 36, *mezí ním* s. 36, *dat ... které* s. 38, *má ... podobnou rozlohou* s. 38, *by mohli být ... matriky* s. 39, *nedostat žáků* s. 40, *více jak* > *než* s. 42, *třiceti šesti tisícové* > *třicetišestitisícové* s. 44, *na které může být na ně* s. 47, *er al.* > *et al.* s. 47, *jsou jedinci spojeny* s. 47, *i jiných* > *ani jiných* s. 47, *zachováni* > *zachování* s. 61, *Ckrve* > *Crkve* s. 62, *jím myšlenku* > *jim* s. 68, *česky mně* > *mi* [nedůrazová pozice] s. 68), při užívání opisného pasiva (*není složený* > *složen* s. 10–11, *je při interakci s dítětem užívaná angličtina* s. 22, *zde byla založená Česká beseda* s. 44), syntetické gradaci (*nejvíce pozitivní* > *nejpozitivnější* s. 13), skloňování zájmena *jenž* (*za níž si dítě vyslouží* s. 22, *sítím, jenž* > *jež* s. 27, *vztahů, jenž* > *jež* s. 29, *těm, jež* > *těm, již* s. 32) a kladení čárek v silné disjunkci (*zachován či ztracen* s. 27, *zachování či ztrátě* s. 36, *zachován či ztracen* s. 54, *zachováni* [sic] *či ztrátu* s. 61). Některé další případy chybně užité nebo chybějící interpunkce, spojovníků apod. jsem vyznačil v textu vytištěného exempláře. Rušivější jsou nedostatky v seznamu literatury, u níž stejně jako u závěru chybí paginace: *GARRET* místo *GARRETT*, *KOKAIS* místo *KOKAISL*, příspěvky I. Lanstyáka a J. Štefánika vyšly ve sborníku *Bilingvizmus ... o bilingvizme* (tj. nikoli *-ismus*, *-isme*; název sborníku není v seznamu literatury uveden celý). Řada položek, na něž se v práci odkazuje, v seznamu literatury chybí (Šatava 2007 na s. 14 – snad překlep za Šatava, 2009?; Kloss 1966 na s. 33, Glazer 1978, Gaarder 1979, Clyne 1982 – vše na s. 35, Štěpánek 2005 na s. 39), což se týká také internetových zdrojů (webová stránka o sčítání lidu v Irsku na s. 14; Sloboda na s. 15). Netradiční je zacházení s cizojazyčnými citacemi: autorka je uvádí v českém překladu, takže např. přímé citace ze slovenského (s. 11) či anglického (s. 24, 36) textu jsou česky, aniž by se uváděl originál. Naopak tam, kde se jen parafrázuje, autorka často uvádí u odkazu *cit. podle* (s. 13, 16, 18, 19 ad.).

Drobné poznámky k obsahové a formulační části: údaj *přes sedm miliard lidí* z r. 2000 (s. 9) je třeba aktualizovat na více než 7,5 miliardy. Místo *se rozlišuje distance* (s. 15) má být *diference*? Jazyková *směna* (*shift*, s. 15) je jinde jazyková *změna* (s. 66). V odborném stylu bych se vyhnul výjimečně se vyskytujícím vyjádřením typu *Termín ... nevzbuzuje dojem* s. 15, *skupina zcela převálcovala* s. 35 apod. Náboženské denominace amišů a mennonitů není přesné nazývat *řády* (s. 33). Volba nepřechylovat cizí příjmení má za důsledek poněkud nečesky znějící formulace jako *Výsledky Hulsen et al.* (jde o Hulsenovou), *Stoessel ... zkoumala* s. 27 atd. Nepřesná je formulace *Čeština zde nezazněla ani jednou, ale zpívaly se*

zde české lidové písně (s. 42). Dialektismus *mušim* (v ukázce na s. 52) potvrzuje jihozápadočeské východisko alespoň části kolonistů.

Zdá se mi, že reprodukce detailů mnoha výzkumů v teoretické části je nadbytečná, v praktické části se k nim objevují jen sporadické odkazy, např. na s. 34–35 se vypisují argumenty pro podporu vzdělávání v mateřském minoritním jazyce u dětí a proti ní, což se vzhledem k českosrbské situaci u dětí, kde je dnes všude prvním jazykem srbština, zdá irelevantní. Nejsou mi ani jasná kritéria výběru, které výzkumy budou autorkou blíže reprodukovány, např. na s. 21–26 se věnuje třem přístupům k jazykovému posunu, na s. 35 registruje autory zabývající se podmínkami udržení minoritního jazyka, ale rozhoduje se vycházet hlavně z Gilese et al.

K průběhu a interpretaci výzkumu mám tyto otázky a poznámky:

1. Autorka uvádí (s. 46), že získala několik hodin nahrávek rozhovorů, vybrané části dále zkoumala. Chybí mi přesnější údaj, kolik hodin bylo nahráno (např. aspoň zaokrouhleno na celé hodiny), kolik a proč bylo vybráno ke zkoumání (na s. 49 „množství nahrávek“), jaký byl podíl nahrávek a přímého pozorování (na s. 45 je údaj o několika dnech), případně jak časově rovnoměrně pokrýval výzkum 28 informátorů. Na s. 47 jsou poněkud vágní údaje, že „s valnou většinou ... respondentů byl proveden alespoň jeden rozhovor“ (znamená to, že s některými – informátory z Jasenova, srov. s. 46 – rozhovor nebyl proveden?).

2. Pokud výzkum pokrýval informátory nerovnoměrně, jak spolehlivě autorka zjistila, že např. Anna má „nejvyšší počet lexikálních výpůjček ze srbštiny“ (s. 50)? Jak mohl výzkum ovlivnit rozhovor, kterého se účastnilo více generací (např. kvůli vnoučatům mluvili prarodiče srbsky i s generací rodičů), pokud se takové konstelace vyskytly? Autorka si je jistých zkreslení výzkumu vědoma (s. 56).

3. Považuje autorka jednoslovné lexikální výpůjčky za „přepnutí“ (code-switching), jak plyne z formulací na s. 66? Proč je pak nazývat výpůjčkami?

4. Jak probíhal částečně řízený rozhovor (jakou měla autorka např. sadu otázek, resp. připravených okruhů apod.; v příloze není), kolik jich bylo uskutečněno? Na s. 45 se uvádí, že k částečně řízeným rozhovorům bylo přistpoupeno „v některých situacích“, na s. 55, že částečně strukturované rozhovory byly použity, pokud nebyla zachycena mezigenerační konverzace. Jak se případně tyto výsledky promítají do tabulky mezi s. 58 a 59 v případě kolonek zachycujících účastníky dialogu?

Shrnuto: Práci považuji za přínosnou případovou studii k jazykové situaci u srbských Čechů a jejich potomků. Její zpracování je výsledkem dlouhodobého zájmu autorky, prokázala přitom dovednosti při sběru i sociolingvistickém zpracování materiálu, to ovšem zůstalo vzhledem k výzkumným podmínkám nutně z jisté části jen povrchové, s některými nejasnostmi. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně až velmi dobře.

Praha 29. 8. 2017 PhDr. Robert Dittmann, Ph.D.